

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Гена Георгиева Грънчарова, д.м.,
катедра „Общественоздравни науки”,
Факултет „Обществено здраве“, МУ-Плевен

Относно: процедура за заемане на академичната длъжност „професор” по научната специалност „Управление на здравните грижи“ за нуждите на катедра „Здравни грижи“ към Факултет „Обществено здравеопазване” на МУ-Варна

В конкурса, обявен в ДВ, бр. 36 от 27.04.2018 г., участва доц. Силвия Борисова Димитрова, доктор по медицина, катедра „Здравни грижи“ при ФОЗ на МУ-Варна.

Със Заповед № Р-109-327/1.06.2018 г. на Зам. Ректора на МУ-Варна проф. д-р Албена Керековска, д.м., съм определена за член на Научно жури, а със Заповед № Р-109-620/19.07.2018 г. на Ректора на МУ-Варна проф. д-р Красимир Иванов, д.м.н., съм избрана за изготвяне на рецензия по процедура за заемане на академичната длъжност „професор” научната специалност „Управление на здравните грижи“ за нуждите на катедра „Здравни грижи“ към Факултет „Обществено здравеопазване” на МУ-Варна

I. Кариерно развитие и квалификации на кандидатката

Доц. Силвия Борисова Димитрова е родена на 20.03.1971 г. в гр. Шумен. През 1991 г. завършва полувисше образование в Медицински колеж – Шумен по специалност „Медицинска сестра“. В 1999 г. получава висше образование в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ по специалност „Социална педагогика“, а през 2001 г. завършва второ висше образование по специалност „Социални дейности“ в същия университет. Има призната специалност за СДО по специалността „Първични здравни грижи“ (2014 г.).

През 2010 г. защитава дисертационен труд на тема „Университетското образование на медицинските сестри като възможност за въвеждане на иновативни практики“ и придобива образователна и научна степен „Доктор“ по научната специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“. През 2018 г. защитава

дисертационен труд на тема „Приложение на стандарти по здравни грижи в извънболничната помощ“ за придобиване на научна степен „Доктор на науките“ по специалност „Управление на здравните грижи“.

Професионалният си път започва през 1991 г. като медицинска сестра в отделение по неонаталогия в гр. Шумен. През 1994 г. е избрана за преподавател в Медицински колеж – Шумен, където работи до 2005 г. и като ръководител на специалността „Медицинска сестра“. През 2005-2006 г. е преподавател в Медицински колеж – Варна. От 2006 г. е в състава на новосъздадената катедра „Здравни грижи“ във Факултет „Обществено здравеопазване“ в МУ-Варна където преминава последователно през позициите на преподавател (2006-2011 г.), главен асистент (2011-2013 г.), доцент (от 2013 г.) и понастоящем е ръководител на катедра „Здравни грижи“.

През целия досегашен път на професионално развитие доц. Силвия Борисова е работила непрекъснато и системно за повишаване на своята професионална, преподавателска, ръководна и обществена позиция. Преминала е обучение в 27 специализирани и професионално ориентирани курсове и семинари у нас, част от които са организирани от международни институции (Европейски социален фонд, Фонда за народонаселението на ООН, УНИЦЕФ). Има две профилни специализации в чужбина: в Сърбия – обучение на обучители от региона на Централна и Източна Европа и страните от ОНД; Франция – обучение на медицински сестри в рамките на проект ФАР. Реализирала е участие в 9 изследователски и образователни проекти, осъществявани у нас и финансирани от международни институции: Световна Банка, Европейски социален фонд, Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, Американски червен кръст, програма Матра на правителството на Холандия, Американска агенция за международно развитие и др.

Ръководи занятия в специалностите „Медицинска сестра“ и „Акушерка“ по дисциплините: „Философия и въведение в сестринските и акушерските грижи. Теоретични основи“, по 13 модула на сестринските грижи и 5 модула в акушерските грижи и по „Иновативни практики в сестринството“ в специалността „Управление на здравните грижи“.

Била е научен ръководител е на 4 успешно защитили докторанти и на 2-ма действащи докторанти. Била е научен ръководител на 14 дипломанти в магистърската програма на специалност „Управление на здравните грижи“ и рецензент на 6 дипломни работи в същата специалност.

Член е на ЕУРНА и на 4 български научни организации. Осъществява експертна дейност и е член на Националния съвет по качеството към БАПЗГ и на националния консултативен съвет „Здарво бебе – здраво бъдеще“. Член е на редколегията на списание „Здравни грижи“ и на 1 електронно научно списание. Награждавана е многократно за научни разработки и принос в сестринството, обучението по сестринство, за принос в развитието на МК-Варна и на Регионалната колегия на БАПЗГ.

Владее комуникативно руски и английски език. Притежава много добра компютърна грамотност.

II. Оценка на научно-изследователската дейност

2.1. Количествена оценка на научните трудове

Доц. Силвия Борисова е представила общ списък за целия период на своето научно развитие, включващ **общо 109 заглавия**, отнасящи се до нейната научна дейност и научна активност:

- **Дисертационни трудове – 2;**
- **Монографичен труд - 1;**
- **Учебници и учебни помагала - 9;**
- **Публикации в периодични научни списания – 46, от които 10 в чужбина;**
- **Пълнотекстови публикации в сборници – 23, от които 6 в чужбина;**
- **Участия в научни форуми - 28, от които 1 в чужбина.**

Във всеки раздел кандидатката стриктно е оформила 2 раздела: до заемане на академичната длъжност „доцент“ и след заемане на академичната длъжност „доцент“.

Научните трудове след придобиване на академичната длъжност „доцент“ са общо 50, разпределени по видове както следва:

- 1. Дисертационен труд – 1;**
- 2. Монография - 1;**
- 3. Учебници– 6;**
- 4. Публикации в периодични научни списания – 26, от които 9 в чужбина;**
- 5. Пълнотекстови публикации в сборници – 10, от които 1 в чужбина;**
- 6. Участия в научни форуми - 6, от които 1 в чужбина.**

За рецензиране приемам **44 научни труда** (раздели 1, 2, 3, 4, 5). Други 5 участия в научни форуми се отнасят към научната активност на кандидатката, която не се рецензира, но я оценявам позитивно като допълваща общия научен профил на кандидатката. Едно от участията в научен форум в чужбина е на ръководени от доц. Борисова студенти (без нейното име сред авторите) и не се включва в общия списък на трудовете.

Разпределението на приетите за рецензиране 44 научни труда по място на кандидатката доц. Борисова в авторските колективи доказва значителния ѝ личен принос в разработката на научните трудове:

- в 11 публикации (25,0%) - самостоятелен автор;
- в 5 публикации (11,4%) - първи автор;
- в 15 публикации (34,1%) - втори автор;
- в 13 публикации (29,5%) - трети и следващ автор.

Прави впечатление по-високият дял на участие на доц. Борисова в авторски колективи в периода след заемане на академичната длъжност „доцент“, което оценявам като доказателство за признание на нейната квалификация и роля в израстването на кадрите в ръководената от нея катедра.

Сред 9-те реални публикации в периодични научни списания в чужбина една публикация е в на английски в World Science, RS Global (ISSN 2413-1032). Останалите 8 публикации са на руски език в широкопрофилно научно списание „Наука через призму времени. Мир науки и искусства“ (ISSN 2541-9250).

Публикациите в България са в авторитетни периодични научни списания: Здравни грижи (ISSN 1311-1817), Сестринско дело (ISSN 1310-7496), Социална медицина (ISSN 1310-1757), Асклепий (ISSN 1310-0637), Варненски медицински форум (ISSN 2367-5519), Здравна икономика и мениджмънт (ISSN 1311-9729), Scripta Scientifica Salutis Publicae (ISSN 2367-7333).

2.2. Качествена оценка на научно-изследователската дейност

Доц. Силвия Борисова е представила подробна справка за приносите на своите научни трудове, написана на много добър академичен стил, свидетелстващ за дълбоко познаване на научната проблематика и нейното развитие в глобален план. Приемам напълно приложената справка и реалната самооценка на кандидатката.

Научните трудове са разпределени в 4 добре оформени основни тематични направления, отразяващи съвременните проблеми в развитието на сестринските грижи у нас и в международен план:

- 1. Иновации в обучението на медицинската сестра и други медицински специалисти.**
- 2. Добри практики в здравните грижи.**
- 3. Процес на професионализация на медицинската сестра.**
- 4. Промоция на здраве (роля на медицинският специалист в здравното обучение).**

Оценявам позитивно факта, че цялостната научно-изследователска, приложна и педагогическа дейност на доц. Борисова е посветена на посочените тематични направления, което се вижда от сравняването на двата периода в нейното израстване като изследовател и преподавател.

В първото тематично направление „Иновации в обучението на медицинската сестра и други медицински специалисти“ се включват 11 от 44-те научни публикации след заемане на академичната длъжност „доцент“. Приносен характер в това направление имат:

- обобщенията и утвърждаването на отдавна възприетата в развитите страни концепция за по-голяма автономност в сестринската професия и възможности за поемане на по-високи отговорности, което изисква прилагане на иновативни подходи в обучението и подготовка на студентите за оказване на качествени сестрински грижи;

- ориентацията на обучението към осъзнаване на мисията на сестринството в съвременния свят, подчертаване на съвременните функции и запознаване със съвременните модели за сестринска дейност;

- представянето на новата философия на сестринските и акушерските грижи и обвързването на съдържанието на подготвяните учебни пособия и учебни програми с най-добрите международни практики;

- представянето на предизвикателствата пред студентите и подготовката им за реализация в условията на глобализиран свят, както и необходимостта от разширяване на компетенциите и отговорностите за планиране, управление, осигуряване и оценка на сестринските грижи;

- поставянето на акцент върху необходимостта от предоставяне на научни знания и формиране на умения чрез активизация на познавателната дейност, индивидуален подход, формиране на клинично мислене по време на университетското обучение и др.

Второто тематично направление „Добри практики в здравните грижи“ заема централно място в научната дейност и включва 19 научни публикации.

Ключово място тук заемат публикациите, посветени на **сестринския процес**. За развитите страни това е отдавна утвърдена практика и израз на автономността и професионалната компетентност на медицинската сестра. За условията на нашата страна това е иновативен подход, който все още не е вграден в ежедневната сестринска практика на предоставяне на здравни грижи на пациента, не е осъзнат напълно от цялото сестринско съсловие и не среща разбиране и подкрепа и от лекарското съсловие и ръководните кадри.

В редица публикации доц. Силвия Борисова продължава традициите на плевенската школа и пледира за прилагане на **петте етапа на сестринския процес** (оценка на състоянието на пациента; определяне на проблемите на пациента и поставяне на сестринска диагноза; изграждане на план на сестринските грижи за всеки конкретен пациент; осъществяване на планираните сестрински грижи и оценка на тяхната ефективност) и за **необходимостта от специфична сестринска документация**, която ще има място и в условията на електронно здравеопазване.

Ярко доказателство за последователната и упорита работа в развитието на сестринските грижи и въвеждането на иновативни практики е разработеният и високо оценен от Научното жури за присъждане на научна степен „Доктор на науките“ **дисертационен труд за придобиване на научна степен „Доктор на науките“ на тема: „Прилагане на стандарти по здравни грижи в извънболничната помощ“** [2]. Доказана е необходимостта от стандарти по здравни грижи и възможността за изработване и приемане на стандарт по здравни грижи, съобразен с европейското законодателство и отговарящ на добрите практики, базирани на доказателства. Предложен е авторски стандарт по здравни грижи в извънболничната помощ за извършване на самостоятелни дейности от медицинската сестра и са разработени компетенции за изпълнение на предложения стандарт.

Към същото научно направление се отнася и **монографичният труд „Новата роля на патронажната медицинска сестра в пълноценната грижа за деца до 3 години“**. Актуалността и значимостта на този труд е изключителна за условията на нашата страна, отчитайки важната роля на

патронажната медицинска сестра при оказване на подкрепа на семейството и децата в периода на ранното детско развитие. Висока оценка заслужава факта, че монографичният труд не е само критичен анализ на литературни източници. Той съдържа конкретни резултати от собствени проучвания и създава големи възможности за оптимизиране на дейността на патронажната сестра по време на бременността и първите години на детето, което би довело до намаляване на неравенствата, подобряване на здравето и подпомагане на децата да реализират пълния си потенциал. На основата на оценката на създадените по проект на UNICEF Центрове за майчино и детско здраве е доказана необходимостта от патронажни грижи.

Монографичният труд има важни приложни аспекти:

- поставен е акцент върху значението на университетското обучение на медицинските сестри за оказване на подкрепа на семейството и детето в периода на ранното детско развитие и предоставянето на патронажни грижи и са идентифицирани подходящи учебни дисциплини, които могат да допринесат за това;

- разработени са седем информационни карти за работа на медицинската сестра при оказване на подкрепящи грижи на децата и техните семейства;

- на основата на проучени добри практики и собствен анализ са представени стандарти за оценка на социалното и емоционално развитие на децата в периода до 3-годишна възраст, в които се подчертава значението на оценката на емоционалното развитие и мястото на медицинската сестра в оказване на комплексни и интегрирани грижи.

Третото тематично направление „Процес на професионализация на медицинската сестра“ допълва и задълбочава изучаването на проблемите на развитието и утвърждаването на сестринските грижи като ключов ресурс за осъществяване на качествени здравни грижи, така както още в 1987 г. проф. Дорис Блейни бе озаглавила един раздел в своя знаменит труд „Ценова ефективност на сестринските грижи. Ръководство за сестри-мениджъри“ - „Ключовата роля на сестрата в предоставянето на здравна помощ“.

В поредица от публикации се доказва необходимостта от добре обучени медицински сестри, способни да прилагат **иновативни подходи при оказване на сестрински грижи** и се представят възможностите за развитие на сестринското образование у нас, както и разрива между

ограничените ресурси и нарастващите потребности на пациента. Отделено е внимание на ролята на продължаващото обучение, на областите за реализиране на съвременните професионалисти по здравни грижи, на възможностите и моделите за подобряване на грижите за пациента.

Четвъртото тематично направление „Промоция на здравето“ касае изключително важната и водеща роля на медицинската сестра в здравното възпитание на населението като трети основен елемент в модела за промоция на здравето. Приносен характер имат проучванията, в които се доказва необходимостта от **прилагане на последователни логични стъпки** в дейностите на медицинската сестра и акушерка по здравното възпитание на индивида и семейството, като се подчертава важността на оценката на нивото на здравни знания и умения при определяне на потребностите и нуждите от предоставяне на здравна информация.

2.3. Цитируемост. Представена е справка от Библиотеката на МУ-Варна, според която са открити общо 102 цитирания в български източници. Кандидатката представи пълен списък на цитиранията от български автори в резултат на нейните собствени проследявания и верифициране от библиотеката на МУ-Варна. От чуждите бази данни се откриват 16 посочвания на публикации с участието на доц. Силвия Борисова в базата данни „Google Scholar Science”.

III. Оценка на учебно-преподавателската дейност

Доц. е утвърден висококвалифициран преподавател в областта на здравните грижи с общ професионален стаж 29 години и 9 месеца (към 08.05.2018 г.), от които **преподавателски стаж 23 години и 6 месеца в ПМИ-Шумен, МК-Шумен и от 01.05.2006 г. досега в МУ-Варна.** Участва в учебния процес на бакалавърските и магистърски програми по „Управление на здравните грижи“ и в бакалавърските програми на специалностите „Медицинска сестра“ и „Акушерка“ в МУ-Варна, като има съществен принос в разработването на учебните планове и програми на същите специалности. Има разработени програми за редица специализирани курсове за продължаващо обучение на медицински сестри и акушерки.

По официалната справка за последните 4 академични години доц. Борисова има **средногодишна натовареност 384 акад. часа** (при норматив на МУ-Варна 126 акад.ч. за хабилитирани лица).

Оценявайки учебно-преподавателската дейност на доц. Борисова следва да се подчертае, че с нейно участие са разработени девет учебни пособия и наръчници за университетско обучение на медицински сестри и акушерки, шест от които са през последните 5 години, т.е. след заемане на академичната длъжност „доцент“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящия конкурс доц. Силвия Борисова Димитрова се представя с достатъчен брой реални публикации след заемане на академичната длъжност „доцент“ и с актуален монографичен труд в областта на една от най-важните и с висока социална значимост сфери на сестринството. Има успешно защитен и високо оценен дисертационен труд за придобиване на научна степен „Доктор на науките“. Макар и без публикации в индексирани научни списания на английски език и без импакт фактор, доц. Борисова е един от най-цитираните автори сред работещите в областта на здравните грижи. Публикациите ѝ обхващат най-актуалните проблеми в развитието на здравните грижи и сестринството у нас и съдържат важни теоретични и приложни приноси. Тя е утвърден авторитетен преподавател и висококвалифициран специалист в своята област.

Представеният доказателствен материал за научното развитие на доц. Борисова след заемане на академичната длъжност „доцент“ отговаря на изискванията на Правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет „Проф. д-р Парашкев Стоянов“ - Варна.

Това ми дава основание убедено да предложа на почитаемото Научно жури да присъди на **доц. Силвия Борисова Димитрова**, доктор по медицина, академичната длъжност „професор“ по научната специалност „Управление на здравните грижи“ за нуждите на катедра „Здравни грижи“ към Факултет „Обществено здравеопазване“ на МУ-Варна

2 август 2018 г.

Дал становището:
(доц. д-р Гена Пенкова - Грънчарова, д.м.)